

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ว่าทกรรมจาก “ข่าว กทม.” ในหนังสือพิมพ์รายวันที่เผยแพร่ช่วงการประชุมทางการเมืองของกลุ่ม กปปส. ผู้วิจัยได้นำเอาข้อสันนิษฐานมาเป็นพื้นฐานในการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำใช้ในงานวิจัย ประกอบด้วย

1. แนวคิดบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน

แนวคิดบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน จะเป็นแนวคิดที่สำคัญมากในการวิจัย เนื่องจากวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ คือเพื่อทราบว่าทกรรมในเนื้อหาข่าว กทม. ที่เผยแพร่ช่วงการประชุมทางการเมืองของกลุ่ม กปปส. มีลักษณะอย่างไร เป็นไปตามข้อสันนิษฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ ดังนั้น แนวคิดนี้จะเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์หาคำตอบตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อแนวคิดบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนของ Danis Mcquail (Danis Mcquail : 79) ที่ได้ให้หลักการบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนไว้ 5 ข้อ ในหนังสือ “Theory of Media and Theory of Society) ดังนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) เป็นการทำหน้าที่ในการแจ้งข้อมูลข่าวสารแก่สังคมอย่างต่อเนื่อง ตรงไปตรงมา เป็นกลางไม่เป็นสื่อในความควบคุมของฝ่ายใด ปราศจากอคติของสื่อมวลชน เห็นได้จากการรายงานสถานการณ์ข่าวต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของสังคม ตั้งแต่ระดับเมือง ระดับประเทศ ไปจนถึงระดับโลก

1.2 ชี้แจงและแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจต่างๆ หมายถึงมีการอธิบายทั้งในแบบภาพรวมและแบบเจาะลึก เพื่อให้ประชาชนเข้าใจข่าวสารนั้น ได้อย่างชัดเจนรอบด้าน เข้าใจที่มาที่ไปของเหตุการณ์ที่รายงานอยู่นั้น

1.3 ส่งเสริมความคิด และนวัตกรรมใหม่ๆ ที่นำไปสู่การพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าในสังคมได้อย่างสะดวก

2. การทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ (Correlation) เป็นการทำหน้าที่ในการประสานสัมพันธ์ให้กับสถาบัน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ ในสังคม รวมไปถึงการทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ให้กับกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสามัคคีเป็นปึกแผ่น ดังนี้

2.1 อธิบาย ทัศนคติ และวิพากษ์วิจารณ์ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของเหตุการณ์ที่น่าเสนอ

2.2 ให้การสนับสนุนผู้ที่อยู่ในอำนาจที่ถูกต้องและบรรทัดฐานอันเป็นที่ยอมรับของสังคม

2.3 ทำให้เกิดการเผยแพร่ความคิดให้แพร่หลายในสังคม

2.4 ประสานเชื่อมโยงกิจกรรมของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม

2.5 สร้างความสอดคล้องและก่อให้เกิดฉันทามติในสังคม

2.6 จัดลำดับความสำคัญของสถานภาพในสังคม

3. การทำหน้าที่ในการสืบสานวัฒนธรรม (Continuity) เป็นการทำหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น ดังนี้

3.1 การแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมกระแสหลักและวัฒนธรรมย่อยของสังคม รวมไปถึงการพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ๆ

3.2 การเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐานและดำรงรักษาไว้ซึ่งค่านิยมโดยส่วนรวมของสังคมหรือสาธารณะ

4. การทำหน้าที่ให้ความบันเทิง (Entertainment) ดังนี้

4.1 การทำหน้าที่ในการให้ความขบขัน ความบันเทิงเพลิดเพลินแก่ผู้รับสาร รวมไปถึงแสดงให้เห็นวิธีการพักผ่อนหย่อนใจด้วย

4.2 การลดความตึงเครียดของสังคม โดยการลดความเครียดของผู้รับสารจากการทำงาน หรือความเครียดที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

5. การระดมสรรพกำลัง (Mobilization) เป็นการทำหน้าที่ระดมกำลังของผู้รับสารที่กระทำโดยสื่อมวลชน ทั้งการรณรงค์สังคมด้านการเมือง สงคราม เศรษฐกิจ การทำงานและศาสนา ซึ่งเป็นการรณรงค์ให้เกิดความเคลื่อนไหวในสังคม หรือเมื่อสังคมเกิดภาวะวิกฤตและต้องการความร่วมมือร่วมใจกัน ก็จะเห็นบทบาทหน้าที่ประการนี้ของสื่อมวลชนอย่างชัดเจน

นอกจากนั้น Harold D. Lasswell ซึ่งเป็นนักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึงแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนไว้เช่นเดียวกัน (Oknationblog, 2550 : ระบบออนไลน์) ว่าในยุคแรกๆ โดยในปี คศ.1948 Lasswell ได้อธิบายแบบจำลองทางการสื่อสารไว้ว่า กระบวนการติดต่อสื่อสารประกอบไปด้วย ผู้ส่ง (Who) พูดอะไร (Says what) โดยใช้ช่องทางไหน (In which channel) ไปถึงใคร (To whom) และเกิดผลอะไรบ้าง? (With what affect) และกล่าวถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนในหนังสือ “The Structure and Function Communication” ว่ามีอยู่ 3 ประการ

1. หน้าที่ในการสังเกตการณ์และรายงานสภาพแวดล้อมทางสังคม (Surveillance of the Environment)
2. หน้าที่ในประสานสัมพันธ์ส่วนต่างๆของสังคมให้รวมตัวกันอยู่ได้ (Correlation of the Different parts of Society in Responding to Environment)
3. หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกทางสังคม (Transmission of Social Heritage from one Generation to the next) ปัจจุบันชีวิตของคนย่อมเกี่ยวข้องกับการสื่อมวลชนจนเป็นที่ยอมรับกันว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลเหนือจิตใจของประชาชน ซึ่งถูกกำหนดและชักจูงให้เกิดความรู้สึกหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไป ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว สื่อมวลชนเองก็จะต้องตระหนักในหน้าที่ที่จะต้องกระทำและมองดูบทบาทของตนที่จะมีส่วนในการจรรโลงสังคมให้ดีขึ้น ปรับบทบาทให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และสะท้อนภาพปัญหาและทางแก้ไขปัญหาให้สังคมด้วย

เมื่อพิจารณาแนวคิดบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนของ Danis Mcquail และ Harold D. Lasswell พบว่าได้กล่าวถึงบทบาทแรกของสื่อมวลชนไว้ต่างกัน โดย Danis Mcquail กล่าวว่า เป็นหน้าที่การให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) ส่วน Harold D. Lasswell กล่าวว่า เป็นหน้าที่ในการสังเกตการณ์และรายงานสภาพแวดล้อมทางสังคม (Surveillance of the Environment) ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในลำดับแรกนั้นควรเป็นการเฝ้าสังเกต ติดตามสถานการณ์ความเคลื่อนไหวในสังคมเพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้พบเจอการเฝ้าติดตามนั้นมาประมวลผลเป็นข้อมูลข่าวสารสารสนเทศก่อนที่จะรายงานเผยแพร่สู่สาธารณะ ดังนั้นบทบาทแรกของสื่อมวลชนจึงควรเป็นการเฝ้าสังเกตการณ์สภาพแวดล้อมทางสังคมแล้วจึงทำการรายงานตามแนวคิดของ Harold D. Lasswell ส่วนบทบาทหน้าที่ในการประสานสัมพันธ์ (Correlation) และ หน้าที่ในการสืบต่อวัฒนธรรมของสังคม (Continuity) ได้กล่าวไว้อย่างคล้ายคลึงกัน แต่ Danis Mcquail ยังกล่าวที่ต้องมีหน้าที่อีกสองประการ คือ หน้าที่ให้ความบันเทิง (Entertainment) และการระดมสรรพกำลัง (Mobilization) ซึ่ง Harold D. Lasswell ไม่ได้กล่าวไว้ เพราะฉะนั้นแล้วเพื่อให้งานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนใน “ข่าว กทม.” ให้เห็นการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนอย่างถูกต้องครบถ้วน ผู้วิจัยจึงหลอมรวมแนวคิดบทบาทสื่อมวลชนทั้งของ Danis Mcquail และ Harold D. Lasswell ตั้งเป็นกรอบแนวคิดบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ 5 ข้อ ได้แก่

1. หน้าที่ในการสังเกตการณ์และรายงานสภาพแวดล้อมทางสังคม (Surveillance)
2. การทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ (Correlation)
3. การทำหน้าที่ในการสืบสานวัฒนธรรม (Continuity)
4. การทำหน้าที่ให้ความบันเทิง (Entertainment)
5. การระดมสรรพกำลัง (Mobilization)

2. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ หลักการใช้ภาษาทางสื่อหนังสือพิมพ์

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา “ข่าว กทม.” ในสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ ดังนั้นนอกจากการมีกรอบแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนแล้ว ยังจำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ และการใช้ภาษาในหนังสือพิมพ์ด้วย เพื่อให้ผู้วิจัยมีแนวทางการดำเนินงานวิจัยที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ข่าว กทม. ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ คอลัมน์ “ใต้ฟ้ากรุงเทพฯ” หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ และคอลัมน์ “ซุบซิบ กทม.” หนังสือพิมพ์แนวหน้า ซึ่งหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับนี้จัดเป็นหนังสือพิมพ์ที่อยู่ในประเภทแนวประชานิยม (popular newspapers) ดังนั้นการนำเสนอเนื้อหา และการใช้ภาษาในการสื่อสารที่มักใช้ถ้อยคำที่หือหวาเกินจริงเร้าอารมณ์ของผู้อ่านมาก ดึงดูดความสนใจโดยการพาดหัวข่าวตัวโต ๆ มีรูปภาพประกอบข่าวมากมาย รูปแบบการเขียนเต็มไปด้วยสีสันจินตนาการ และมักจะใช้ภาษา แบบสร้างภาพพจน์อยู่เสมอ แตกต่างจากหนังสือพิมพ์แนวคุณภาพ (quality newspapers) ที่จะพบการใช้ภาษาในการสื่อสารแบบไม่หือหวาเร้าอารมณ์มากนัก มีลักษณะค่อนข้างจริงจังมากกว่า เนื้อหาหนักไปทางรายละเอียดข้อเท็จจริง การแสดงความคิดเห็นจะใช้เหตุผลมากกว่า เล่นสำนวน (ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.ipesp.ac.th/learning/thai/Manipulator.html>, สุปรีย์ดี สุวรรณบุรณ์, มปป.)

นอกจากนั้นแล้วเนื้อหาข่าว กทม. ที่ปรากฏในคอลัมน์ “ใต้ฟ้ากรุงเทพฯ” จากหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ และ คอลัมน์ “ซุบซิบ กทม.” จากหนังสือพิมพ์แนวหน้า เป็นการนำเสนอเนื้อหาในลักษณะ “คอลัมน์” ซึ่งจะแตกต่างกับการเสนอเนื้อหาข่าวโดยทั่วไป คือมีการนำเสนอเนื้อหาข้อเท็จจริงประกอบกับการเสนอความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์ของผู้เขียนอยู่ด้วย และการนำเสนอเนื้อหาในลักษณะแบบนี้ ผู้เขียนจะมีลีลาการใช้ภาษาหรือท่วงทำนองการเขียนขึ้นอยู่กับกลวิธีในการนำเสนอเป็นของตนเอง สามารถสร้างเป็นลักษณะเฉพาะตัวให้สอดคล้องกับเรื่องราวที่ต้องการวิเคราะห์ หรือวิจารณ์แล้วก็จะทำให้บทความของตนน่าสนใจ และนำติดตาม รวมทั้งมีการใช้ภาษาในหลายระดับ ทั้งที่เป็นทางการ กึ่งทางการ ไปจนถึงระดับภาษาสนทนา ที่ผู้เขียนบทความต้องการพูดคุยกับผู้อ่านโดยตรง (ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.ipesp.ac.th/learning/thai/Manipulator.html>, สุปรีย์ดี สุวรรณบุรณ์, มปป.)

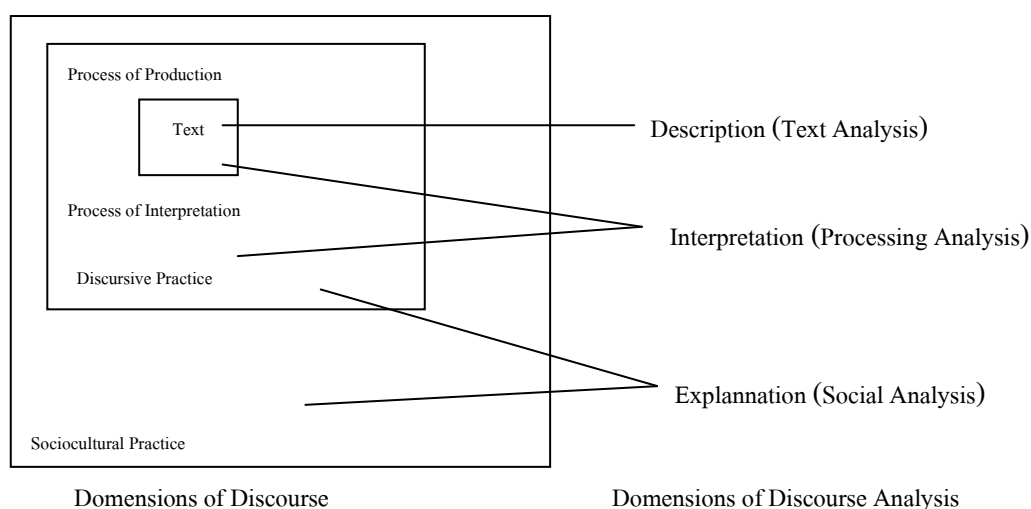
ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ หลักการใช้ภาษาทางสื่อหนังสือพิมพ์นี้ จะเป็นประโยชน์ให้ผู้วิจัยเข้าใจว่าเนื้อหาของข่าว กทม. นั้น จะมีลักษณะที่เป็นข่าวเบา (ประชานิยม) ซึ่งจะมีการใช้ภาษาข่าวที่ไม่เป็นทางการนักและจะมีการใช้ภาษาเชิงวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นของผู้เขียนผสมอยู่ด้วย และจะเป็นประโยชน์อย่างมากที่ทำให้

ผู้วิจัยสามารถคัดเลือก “คำ” หรือ “ภาษา” ที่ผู้เขียนใช้ และนำมาวิเคราะห์เนื้อหาข่าวที่กำลังศึกษานั้น ว่ามีเรื่องราวในลักษณะอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะในการวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรม

3. ทฤษฎีการวิเคราะห์วาทกรรม

การวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse and Discourse Analysis) เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับการพยายามศึกษาและสืบค้นถึงกระบวนการ ขั้นตอน ลำดับเหตุการณ์ ลำดับปลีกย่อยของการผลิต และการสร้างความหมายของสิ่งหนึ่งสิ่งใดในรูปแบบของวาทกรรม ว่าเรื่องนั้น ๆ มีความเป็นมาอย่างไร มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับบุคคล สถานที่ เหตุการณ์อะไรบ้าง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างความหมายนั้นคืออะไร (ศึกษาเพิ่มเติมได้ที่ ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบาร, 2543 : 27 – 28)

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีการวิเคราะห์วาทกรรมของ นักคิดคนสำคัญในการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ คือ นอร์แมน แฟร์เคลาฟฟ์ เพื่อนำมาเป็นกรอบความคิดแนวทาง และขั้นตอนการวิเคราะห์ข่าว กทม. ในงานวิจัยนี้ โดยนอร์แมน แฟร์เคลาฟฟ์ ได้กำหนดขั้นตอนการวิเคราะห์วาทกรรมเอาไว้ 3 ขั้นตอนหลัก (Norman Fairclough, 2010 : 135) ประกอบด้วย การวิเคราะห์ตัวบท (Text), การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) และการวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรม (Sociocultural Practice) หลังจากนั้นให้พิจารณาความสัมพันธ์ในแต่ละส่วนว่าสามารถแปลความหมายและอธิบายถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่กำลังศึกษาได้ในลักษณะอย่างไร ตามกรอบความคิดมิติทางวาทกรรม และมีมิติในการวิเคราะห์วาทกรรมของแฟร์เคลาฟฟ์ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบความคิดมิติทางวาทกรรม และมีมิติในการวิเคราะห์วาทกรรมของแฟร์เคลาฟฟ์

จากแผนภาพจะเห็นว่ากรอบความคิดของแฟร์คลาฟ กำหนดให้มีขั้นตอนของการวิเคราะห์วาทกรรม 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. ตัวบท (Text) ตามแนวคิดของ แฟร์คลาฟ คือ ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อศึกษา กลวิธีทางภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน แล้วอธิบายว่าตัวบทนั้นเป็นเช่นไร มีลักษณะอย่างไร และมีความหมายที่ปรากฏให้เห็นเพื่อที่จะสื่อถึงสิ่งใด ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้แก่ เนื้อหา ข่าว กทม. ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา โดยใช้ทฤษฎีสัญญาวิทยา (ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป) เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์เพื่ออธิบายว่าข่าว กทม. มีลักษณะเป็นอย่างไร

2. ปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discourse Practice) ประกอบด้วย การสืบค้นกระบวนการผลิตตัวบท (Process of Production) และการวิเคราะห์กระบวนการตีความตัวบท (Process of Interpretation) ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

2.1 กระบวนการผลิตตัวบท (Process of Production) เป็นการวิเคราะห์ในด้านผู้ส่งสารหรือผู้ผลิต เพื่อที่จะค้นหาว่าตัวบทที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นมีความเป็นมาอย่างไร จากการกระทำของใคร ใช้แนวคิดและวิธีในการสร้างตัวบทนั้นขึ้นมาอย่างไร รวมถึงมีสิ่งใดอยู่เบื้องหลังการสร้างตัวบทหรือความหมายในตัวบทนั้นหรือไม่ โดยการศึกษากระบวนการผลิตเนื้อหาข่าว กทม. ในงานวิจัยนี้ จะใช้วิธีเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ผลิตเนื้อหาข่าว กทม. โดยตรง มุ่งประเด็นไปที่การศึกษาแนวคิด และเทคนิคการผลิตเนื้อหาข่าว กทม. ว่าผู้ผลิตได้ดำเนินการสร้างวาทกรรมที่สะท้อนให้เห็นบทบาทของสื่อมวลชนด้วยตนเองหรือไม่ หรือมีสิ่งใดครอบงำหรืออยู่เบื้องหลังการผลิตเนื้อหาหรือสร้างวาทกรรมนั้น

2.2 กระบวนการตีความหมาย (Process of Interpretation) เป็นการวิเคราะห์ในด้านผู้รับสารหรือผู้อ่าน เพื่อให้ทราบที่ผู้อ่านมีการรับรู้ตัวบทที่ผู้ส่งสารผลิตขึ้นนั้นอย่างไร เข้าใจเชื่อมั่น และใช้ประโยชน์จากตัวบทที่ผู้ผลิตสร้างขึ้นมาน้อยเพียงใด ซึ่งในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายที่อ่านข่าว กทม. แล้ววิเคราะห์ให้เห็นว่าผู้อ่านมีพฤติกรรม การอ่านหนังสือพิมพ์อย่างไร ได้รับรู้และใช้ประโยชน์จากข่าว กทม. อย่างไร สอดคล้องกับการทำหน้าที่สื่อสารมวลชนของผู้ผลิตหรือไม่

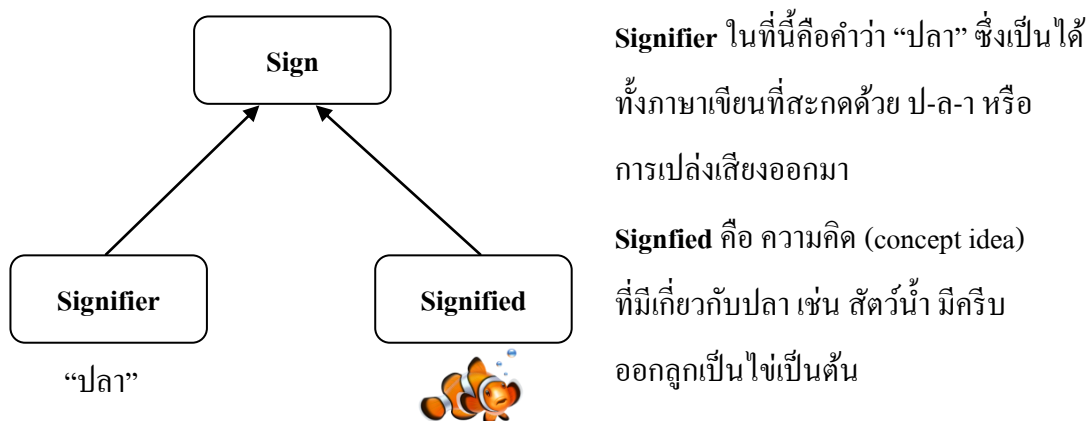
3. ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Practice) คือการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมหรือบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ว่ามีผลต่อความสอดคล้องสัมพันธ์กัน ระหว่างการสร้างตัวบท และปฏิบัติการทางวาทกรรมในลักษณะใด รวมไปถึงส่งผลให้ความหมาย และวาทกรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้นมีความชัดเจนอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ว่า สถานการณ์ชุมนุมทางการเมืองของกลุ่ม กปปส. มีผลต่อการสร้างหรือกำหนดลักษณะเนื้อหาข่าว กทม. หรือไม่อย่างไร

ทฤษฎีการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) จะถูกใช้เป็นทฤษฎีหลักที่ผู้วิจัยนำมาใช้วิเคราะห์และค้นหาคำตอบเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งจะดำเนินการตามระเบียบวิธี และขั้นตอนของการวิเคราะห์วาทกรรมทั้งสามกระบวนการเพื่อให้ได้คำตอบว่า ชาว กทม. ซึ่งได้แก่ คอลัมน์ “ใต้ฟ้ากรุงเทพฯ” หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ และ คอลัมน์ “ซุบซิบกทม.” หนังสือพิมพ์แนวหน้า ที่เผยแพร่ช่วงการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่ม กปปส. มีการแสดงวาทกรรมในลักษณะอย่างไร สื่อให้เห็นการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนอย่างเต็มบทบาทหรือไม่ และมีประเด็นที่แตกต่างจากข่าวการเมืองหน้าอื่น ๆ ในหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกันที่นำเสนอในช่วงเวลาเดียวกันอย่างไร

4. ทฤษฎีสัญวิทยาและการสร้างความหมาย

ทฤษฎีสัญวิทยาและการสร้างความหมาย ผู้วิจัยนำเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ตัวบท (Text) ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกในกระบวนการวิเคราะห์วาทกรรมที่จะทำให้มองเห็นได้ว่า เนื้อหาข่าว กทม. ที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์นั้น ประกอบไปด้วยเรื่องอะไรบ้าง

ตามแนวคิดของ Saussure แบ่งสัญญะออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือ ตัวหมาย (Signifier) เป็นรูปแบบทางกายภาพของสัญลักษณ์ เช่น คำที่ถูกเขียน เส้นต่างๆ ในหน้ากระดาษที่ก่อให้เกิดภาพวาด รูปภาพ หรือเสียง ส่วนที่สองคือ ตัวหมายถึง (Signified) คือบริบทภายในใจที่ถูกหมายถึงโดยตัวหมาย ดังนั้น คำว่า “ปลา” ไม่จำเป็นต้องเป็นปลาที่เฉพาะเจาะจง แต่หมายถึงบริบทที่ถูกสร้างซึ่งทางวัฒนธรรมว่าเป็น “ปลา” กระบวนการทั้งหมดนี้เราเรียกว่า การสร้างความหมาย (ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <http://nuttacha.blogspot.com/2007/09/semiology-and-signification.html>, COMMUNICATION DESIGN : 2007) มีตัวอย่างขององค์ประกอบสัญญะตามแนวคิดแบบ Saussure ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ประกอบของสัญญะตามแนวคิดแบบ Saussure

การใช้ทฤษฎีสัญญะวิทยาในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์ชื่อหัวคอลัมน์ข่าว กทม. ทั้งคอลัมน์ “ใต้ฟ้ากรุงเทพฯ” ของหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ และคอลัมน์ “ซุบซิบ กทม.” ของหนังสือพิมพ์แนวหน้า ว่ามีการแสดงแนวความคิดหรือเป็นกรอบที่กำหนดการนำเสนอเนื้อหาข่าว กทม. ในลักษณะอย่างไร เหมือน หรือ แตกต่างกันเช่นไร รวมไปถึงสอดคล้องหรือสัมพันธ์กับเนื้อหาข่าวที่ปรากฏแล้วแสดงให้เห็นลักษณะข่าว กทม. ในภาพรวมนั้นว่าเป็นลักษณะใด

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์: มุมมองใหม่ในการวิจัยทางภาษาไทย โดย อ.ว.ร. พงศ์ ไชยฤกษ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

โดยในงานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายและองค์ประกอบของแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เพื่อการประยุกต์ใช้ในงานวิจัยทางภาษาไทย โดยผลการศึกษาพบว่า วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) เป็นการศึกษาการเชื่อมโยงระหว่างการใช้ภาษากับบริบททางสังคมวัฒนธรรม ซึ่ง CDA สามารถใช้ศึกษาได้หลายประเด็น เช่น อำนาจ การครอบงำ อุดมการณ์ ความไม่เท่าเทียมกัน ชนชั้นทางสังคม เพศสภาพหรือเพศภาวะ และ เชื้อชาติ เป็นต้น การศึกษาโดยใช้แนวคิด CDA จะเป็นการศึกษาโดยวิเคราะห์ด้วยตัวอย่างละเอียดและนำไปสู่การอธิบายความและตีความ โดยศึกษาว่าสิ่งเหล่านี้ถูกสร้างและสะท้อนในตัวอย่างใด CDA สามารถศึกษาด้วยวิธีการต่างๆ โดยใช้ภาษาเป็นสื่อกลางเพราะภาษาเป็นทั้งสิ่งที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ถูกสร้างขึ้นโดยปฏิสัมพันธ์ทางสังคม นอร์แมน แฟร์เคลาฟ

(Norman Fairclough) นักคิดคนสำคัญในการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ได้นิยามกรอบความคิดของ CDA ไว้ 3 มิติ ได้แก่ มิติตัวบท มิติปฏิบัติการทางวาทกรรม และมิติปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม CDA สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานวิจัยทางภาษาไทยได้โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากทุกแหล่งไม่ว่าจะเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต หรือสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร แบบเรียน นิตาน บทความ เอกสารทางวิชาการต่างๆ หรือเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงทฤษฎีและกระบวนการดำเนินจากงานวิจัยดังกล่าว เพื่อใช้เป็นแนวทางที่จะใช้หลักการวิเคราะห์วาทกรรมเป็นเครื่องมือในการค้นหาวาทกรรมที่เกิดขึ้นในเนื้อหาข่าว ทม. ซึ่งมีลักษณะเป็นการวิเคราะห์ภาษาเช่นเดียวกัน แต่ในงานวิจัยนี้เป็นภาษการรายงานข่าวในสื่อสารมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์นั่นเอง

2. การวิเคราะห์เนื้อหาและวาทกรรมข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น โดยนาวาอากาศเอกพิสิฐ ประเสริฐศรี วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การวิเคราะห์เนื้อหาและวาทกรรมข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่ผู้วิจัยศึกษานี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า

2.1 ลักษณะภาษาที่ใช้เขียนหัวข่าวในหนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับแตกต่างกัน คือหนังสือพิมพ์ไทยรัฐพบว่าส่วนใหญ่มีลักษณะภาษาที่ใช้เขียนหัวข่าวด้วยการใช้ภาษาที่รุนแรงมากที่สุด รองลงมาคือการใช้คำย่อหรือตัดบางคำออกไป ส่วนหนังสือพิมพ์ข่าวใต้ส่วนใหญ่มีลักษณะภาษาที่ใช้เขียนหัวข่าวด้วยการใช้คำย่อหรือตัดบางคำออกไป รองลงมาคือการใช้ภาษาที่รุนแรงสำหรับลักษณะการเขียนความนำข่าวในหนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับก็มีความแตกต่างกัน คือหนังสือพิมพ์ไทยรัฐส่วนใหญ่มีลักษณะความนำข่าวแบบเน้นวิธีการมากที่สุด รองลงมาได้แก่ความนำแบบเน้นเรื่อง ส่วนหนังสือพิมพ์ข่าวใต้ส่วนใหญ่มีลักษณะความนำข่าวแบบเน้นเรื่อง มากกว่าการเขียนความนำข่าวแบบเน้นวิธีการ

2.2 รูปวาทกรรมหัวข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ พบว่า วาทกรรมหัวข่าวที่หนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับใช้ในการเขียนลักษณะบุคคล (Who) ที่ปรากฏในหัวข่าวนั้นมี 3 ลักษณะ หรือ 3 กลุ่ม ดังนี้

1) วาทกรรมการเขียนหัวข่าวลักษณะที่เป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่หรือผู้ปฏิบัติการ (Authority Group) ในฐานะผู้มีอำนาจปฏิบัติการตามหน้าที่หรือตามกฎหมาย

2) วาทกรรมการเขียนหัวข่าวลักษณะที่เป็นกลุ่มผู้ก่อการร้าย โจร หรือผู้ก่อความไม่สงบ ผู้ต่อต้านอำนาจรัฐ (Anti Power Group)

3) วาทกรรมการเขียนหัวข่าวลักษณะที่เป็นกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบหรือกลุ่มผู้ตกเป็นเหยื่อจากเหตุการณ์ (Victim Group) ซึ่งอาจมีทั้งประชาชน ทหาร ตำรวจ พระ ครู ฯลฯ

ในส่วนนี้เป็นงานวิจัยที่มีลักษณะใช้การวิเคราะห์วาทกรรมในสื่อสิ่งพิมพ์ คือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นชาวใต้ โดยผู้เขียนศึกษาถึงระเบียบ วิธีการ และผลที่ได้รับจากการวิจัย ซึ่งผลการวิจัยฉบับนี้วิเคราะห์เฉพาะวาทกรรมที่ข่าวที่จำแนกบุคคลในหัวข่าว หนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และผู้วิจัยได้นำเทคนิค กระบวนการวิเคราะห์ และความรู้ที่ได้มาเป็นพื้นฐานความคิดส่วนหนึ่งในการศึกษาครั้งนี้ด้วยเนื่องจากมีลักษณะการวิเคราะห์วาทกรรมในเนื้อหาข่าวหนังสือพิมพ์เช่นเดียวกัน แต่การวิเคราะห์วาทกรรมของผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์จากเนื้อหาข่าว กทม. ในคอลัมน์ “ใต้ฟ้ากรุงเทพฯ” หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ และคอลัมน์ “ซุบซิบ กทม.” ทั้งหมด ซึ่งเป็นเนื้อหาในเล่มไม่มีพาดหัวข่าว

3. บทบาทสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไทย โดยเลอภพ โสรรัตน์, สมานงามสนธิ, บุญเรือง ศรีเหรียญ, ชานูชัย จิตรเหล่าอาพร (วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์)

สำหรับงานวิจัยบทบาทสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไทย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาแบบอุปนัย ผลการวิจัย พบว่า

3.1 บทบาทของสื่อมวลชนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ได้แสดงความชัดเจนใน 3 บทบาทคือ การถ่ายทอดความรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง, การเป็นเครื่องมือตรวจสอบทางการเมือง และ การเป็นพื้นที่ประสานความเข้าใจทางการเมือง เพียงแต่ว่าความสมบูรณ์ของแต่ละบทบาทนั้น จะขึ้นอยู่กับแต่ละยุคสมัย ของการเมืองซึ่งมีที่มาของอำนาจทางการเมืองแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการมาจากการปฏิวัติรัฐประหารมาจากการมีฐานอำนาจทางการเมืองทหารหนุนหลัง ที่มีความผันผวนมากในอดีต หรือ แม้แต่ในปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่อำนาจบริหารจะมาจากการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ แต่สื่อก็ยังประสบปัญหาการแสดงบทบาท เพราะยังมีปัจจัยอื่นๆเข้าไปกระทบจนทำให้แต่ละบทบาทแสดง ได้ไม่สมบูรณ์อย่างเช่นแนวทางขององค์กรสื่อมวลชนมุ่งเน้นผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์หรือการเกิดสื่อใหม่ที่หลากหลายจากเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยทำให้ไม่สามารถที่จะควบคุมได้ด้วย กลไกที่มี

3.2 แนวทางพัฒนาสื่อมวลชนในด้านบทบาททางการเมืองส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้น แยกออกตามบทบาทในแต่ละด้านคือ

1) บทบาทการถ่ายทอดความรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง โดยแนวทางในการพัฒนาคือการพัฒนาเนื้อหาข้อมูล

2) บทบาทการเป็นเครื่องมือตรวจสอบทางการเมือง ทิศทางในการพัฒนาของสื่อมวลชนคือการชี้แนะวิพากษ์วิจารณ์

3) บทบาทการเป็นพื้นที่ประสานความเข้าใจทาง โดยให้คู่แข่งทางการเมืองใช้พื้นที่อย่างเท่าเทียมในประเด็นเดียวกัน และให้กลุ่มการเมืองอื่นที่ไม่ได้ขัดแย้งหรือภาคประชาสังคม นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมใช้พื้นที่ในประเด็นที่ขัดแย้ง พร้อมทั้งให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ ในประเด็นการเมืองได้ใช้พื้นที่อย่างทั่วถึงและเสมอภาค

การศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นภาพบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะช่วงที่เกิดมีความขัดแย้งทางการเมืองว่ามีความแตกต่างกับการแสดงบทบาทหน้าที่ในสภาวะปกติอย่างไร และใช้เป็นแนวความคิดเชิงเปรียบเทียบกับการแสดงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในช่วงเวลาขอบเขตของการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา “ข่าว กทม.” ของผู้วิจัยเอง ซึ่งเป็นการวิจัยเนื้อหาข่าวในหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง และข้อสันนิษฐานดังกล่าวจะเป็นแนวทางที่จะช่วยในการเก็บข้อมูล